

TEKNISTALOUDELLINEN TIEDEKUNTA
TUOTANTOTALOUDEN OSASTO
CS90A0050 Kandidaatintyö ja seminaari

Suorat ulkomaiset investoinnit Baltiaan
Foreign Direct Investments to Baltics

Kandidaatintyö

Markus Järvenpää
Heidi Muranen

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	1
2	SUORAT ULKOMAISET INVESTOINNIT.....	3
2.1	Suorien ulkomaisten investointien hyödyt yritykselle	3
2.2	Suorien ulkomaisten investointien hyödyt kohdemaalle.....	4
2.3	Kohdemaan valinta.....	5
2.4	Investointityypit	6
2.5	Investointimuodot.....	7
2.5.1	Greenfield -investointi.....	7
2.5.2	Yritysosto	8
2.5.3	Yhteenliittymä.....	9
3	OLI-PARADIGMA.....	10
4	BALTIAN INVESTOINTIYMPÄRISTÖ.....	12
4.1	Elintaso.....	12
4.2	Hintataso.....	13
4.3	Palkat ja työttömyysaste.....	14
4.4	Vaihtotase.....	17
4.5	Korruptio	18
4.6	Kilpailukyky.....	20
4.6.1	Liiketoiminnan harjoittaminen.....	20
4.6.2	Gloaali kilpailukyky.....	23
5	BALTIAAN TEHDYT SUORAT ULKOMAISET INVESTOINNIT.....	25
5.1	Baltian siirtyminen kommunismista markkinatalouteen.....	25
5.2	Suorat ulkomaiset investoinnit 2000-luvulla.....	27
5.3	Investointien alkuperämaat	30
5.4	Toimialat	30
6	INVESTOINNIT BALTIAAN TULEVAISUUDESSA.....	32
6.1	Taloustilanteen muutos ja vaikutukset investointeihin	32
6.2	Liittyminen euroon.....	34

7	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	38
	LÄHTEET.....	40
	LIITTEET	

TAULUKOT

Taulukko 1: Esimerkkejä OLI-teorian tuntomerkeistä eri näkökulmista tarkasteltuna	11
Taulukko 2: Ostovoimakorjattu BKT asukasta kohti vuosina 1991 – 2008, EUR	12
Taulukko 3: Hintataso Baltian maissa, 2001 ja 2008, EU(27)=100	13
Taulukko 4: Keskipalkka Baltian maissa, 2001 ja 2008, EUR	14
Taulukko 5: Ostovoimakorjattu keskipalkka Baltian maissa, 2001 ja 2008, EUR	15
Taulukko 6: Ostovoimakorjattu yksikkötyökustannus, 2001 ja 2008 (Itävalta=100)	16
Taulukko 7: Työttömyysasteen kehitys 2004 – 2008.	16
Taulukko 8: Vaihtotase, % BKT:sta vuonna 2007 ja 2008	17
Taulukko 9: Corruption Perceptions Index 2007–2008	19
Taulukko 10: Liiketoiminnan harjoittamisen helppouden osa-alueet	21
Taulukko 11: Viron, Latvian ja Liettuan sijoitukset 2007 ja 2008	23
Taulukko 12: Maiden vastaanottamien ulkomaisten investointien varanto asukasta kohti 2000 – 2008, EUR	28
Taulukko 13: Suorien ulkomaisten investointien vuosittainen virtaus 2000 – 2008, milj. EUR	29

1 JOHDANTO

Baltian alue on Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen ollut erittäin suosittu kohde ulkomaisille investoinneille. Varsinkin Virossa suoritettujen investointien määrä on maan kokoon suhteutettuna valtava. Tässä kandidaatintyössä tavoitteenamme on selvittää Baltian alueen suosion syitä investoinnin kohteena. Lisäksi pyrimme kuvaamaan Baltian alueen nykytilannetta ja tulevaisuutta, joihin kiinteästi liittyvät maailmanlaajuinen finanssikriisi sekä tuleva euroalueeseen liittyminen.

Aluksi selvitämme mitä suorat ulkomaiset investoinnit tarkoittavat. Toisin sanoen tutkimme, mitä investoinnit käytännössä ovat ja missä eri muodoissa niitä esiintyy. Lisäksi tarkastelemme investointien hyötyjä sekä investoivalle taholle että investoinnin kohteena olevalle valtiolle. Näiden tutkimusten valossa pystymme tarkastelemaan investointeja Baltian alueelle.

Olemme kuvanneet Baltian maiden investointiympäristöä tietyillä makrotalouden tunnusluvulla sekä analysoimalla maiden korruptiotilannetta. Lisäksi olemme käsitelleet kansainvälisten organisaatioiden tekemiä listauksia liiketoiminnan harjoittamisen ja kilpailukyvyn suhteen. Näin olemme pyrkineet muodostamaan kuvan siitä, minkälaisia Baltian maat ovat investoijan näkökulmasta, ja kuinka ne eroavat toisistaan. Vertaamme toteutuneita investointilukuja investointiympäristön houkuttelevuuteen eri mittareilla mitattuna, jolloin voimme päätellä, selittävätkö käyttämämme mittarit maihin tehtyjen suorien ulkomaisten investointien määrää. Pyrimme myös selvittämään, mitkä maat ja toimialat ovat olleet Baltian suorien ulkomaisten investointien lähteenä. Tarkemmin olemme kuvanneet Baltian pankkisektorin toimintaa, sillä rahoitusala on ollut tärkein suorien ulkomaisten investointien kohde Baltiassa.

Taloudellinen tilanne on heikentynyt globaalisti lähiaikoina. Myös Baltian maiden taloustilanne on heikentynyt huomattavasti useita vuosia kestäneen talouskasvun jälkeen. Varsinkin Latvia painii suurissa talousvaikeuksissa ja tiedotusvälineissä

on puhuttu jopa maan olevan konkurssiuhan alla. Baltian talousvaikeudet vaikuttavat tietenkin myös alueelle sijoittaneisiin tahoihin. Tavoitteenamme onkin mahdollisimman tuoreiden tunnuslukujen valossa selvittää, millainen Baltian maiden taloudellinen tilanne on tänä päivänä.

Lopuksi pohdimme Baltian maiden tulevaisuutta suorien investointien kohteena käytössä olevien ennusteiden perusteella. Baltian maiden liittyminen euroalueeseen on merkittävä tekijä maiden tulevaisuuden kannalta. Pohdimme lyhyesti euroalueeseen liittymiseen sisältyviä mahdollisuuksia. Kuvaamme maiden mahdollisuuksia talous- ja rahaliittoon liittymiseen vaadittavien kriteerien täyttämiseen sekä selvitämme, koska maiden olisi kriteerien osalta mahdollista liittyä euroalueeseen.

2 SUORAT ULKOMAISET INVESTOINNIT

Suorat ulkomaiset investoinnit ovat yrityksen vieraaseen maahan tekemiä strategisia investointeja. Tämän tyyppiset investoinnit ovat yleensä seurausta yrityksen aikaisemmista kansainvälistymistoimenpiteistä. Toisin sanoen yritys ei yleensä siirry vieraaseen maahan suoraan investoimalla sinne, vaan aloittaa toimintansa esimerkiksi viennin tai lisensioinnin avulla. Suorat investoinnit vieraaseen maahan ovat hyvin riskialttiita, joten investoinnin kohde ja oikea investointistrategia on valittava huolella. (Tiusanen 2008a, 26)

Suorat ulkomaiset investoinnit ovat ominaisia varsinkin monikansallisille yhtiöille. Siirtyessään uuteen maahan yhtiö siirtää mukanaan rahallisen pääoman lisäksi teknologiaan ja johtamiseen liittyvää osaamista. Ennen suoriin investointeihin ryhtymistä yrityksen tulee selvittää itselleen kolme asiaa:

1. Miksi yritykset siirtyvät ulkomaille suorina investoijina?
2. Miten sijoittavat yritykset onnistuvat kilpailemaan paikallisten yritysten kanssa onnistuneesti paikallisten yritysten luontaisista eduista ja tutusta toimintaympäristöstä huolimatta?
3. Miksi yritykset päättävät mennä vieraisiin maihin tuottajina mieluummin kuin viennin tai lisensioinnin avulla? (Taggart & McDermott 1993, 17)

2.1 Suorien ulkomaisten investointien hyödyt yritykselle

Yritys ottaa suuren riskin investoidessaan vieraaseen maahan. Jotta tämän tyyppinen riski kannattaa ottaa, siitä saavutettavan hyödyn tulee olla merkittävä. Ennen suoraan investointiin ryhtymistä yrityksen tuleekin selvittää sillä saavutettavat edut verrattuna muihin kansainvälistymisen muotoihin, esimerkiksi vientiin tai lisensiointiin.

Suora ulkomainen investointi voi mahdollistaa esimerkiksi tuotteiden valmistamisen kohdemaassa, jolloin yritys hyötyy alhaisista työ- ja materiaalikustannuksista. Yritys hyötyy myös kuljetuskustannuksissa, kun sekä raaka-aineet että markkinat ovat lähellä. Lisäksi tuontiin liittyvät verot voidaan välttää, mikäli kohdemarkkinat ovat samassa maassa tuotantolaitoksen kanssa. (Taggart & McDermott 1993, 10 – 11)

Muut kansainvälistymisen muodot, kuten esimerkiksi lisensointi, eivät tarjoa yritykselle mahdollisuutta täyteen päätäntävaltaan kohdemaan toimielimessä. Yrityksen on myös helpompi huolehtia riittävästä laatusosta ja laadunvalvonnasta kun toimielin on oman hallinnon alla. Investointi ulkomaille parantaa myös usein markkinointiin liittyviä etuja. Kun tuote valmistetaan markkina-alueen lähetyillä, se on helppo adaptoida kyseisille markkinoille sopivaksi vastaamaan paikallisia mieltymyksiä ja maksukykyä. Kaiken kaikkiaan investointi voi tarjota nopeamman ja luotettavamman tavarantoimituksen asiakkaalle paremmalla tuotolla. Myös paikallisen yrityksen imagon saaminen saattaa jossain tapauksissa parantaa yrityksen asemaa kohdemaassa. (Root 1994, 124)

2.2 Suorien ulkomaisten investointien hyödyt kohdemaalle

Yritysten suorittaessa suoria investointeja vieraaseen maahan, kyseinen maa yleensä myös hyötyy kyseisestä operaatiosta. Erityisen hyödyllisiä suorat investoinnit ovat maille, joilla on entuudestaan vähäiset resurssit talouden kehittämiseen. On myös tärkeää huomata että maalle ei aina ole tärkeintä investointien määrä, vaan niiden laatu. (Larimo & Mainela 1996, 125 – 126)

Investoinnit tarjoavat muun muassa seuraavia hyötyjä kohdemaalle:

- paikallisten investointien kokonaismäärä kasvaa
- maa vastaanottaa uutta teknologiaa ja johtamiseen liittyvää tietotaitoa

- tuotteiden ja palveluiden määrä ja valikoima kasvavat ja laatu paranee
- viennin määrä ja rakenne paranee
- tuontia pystytään korvaamaan paikallisilla tuotteilla, vaihtotase paranee
- ulkomaiset yhtiöt kasvattavat budjettia maksamalla veroja
- kilpailu kehittyy investointien myötä
- laajan mittakaavan suorat investoinnit aikaansaavat uusia mahdollisuuksia paikallisille toimittajille, myös työvoimaa tarvitaan lisää
- osa paikallisista voitoista tavallisesti myös sijoitetaan uudelleen kyseiseen maahan. (Tiusanen 2008b, 44 – 45)

2.3 Kohdemaan valinta

Osana yrityksen kansainvälistymisstrategiaa yrityksen on valittava maan, johon investointi tehdään. Kun yritys on valinnut kansainvälistettävän tuotteen ja sopeuttanut sen kansainvälisille markkinoille soveltuvaksi, on sen aika valita kohdemaan johon se haluaa investoida. Kohdemaan valitaan usein kaaviossa 1 esiintyvän mallin mukaan. Kaikkien maiden joukosta suoritetaan alustavaa tutkimusta, jossa arvioidaan markkinoiden kokoa ja mahdollista asiakasprofiilia. Tarkoituksena on siis kartoittaa liiketoiminnan onnistumisen kannalta tärkein asia, eli tulevat asiakkaat, ensimmäisenä. Tämän jälkeen arvioidaan jäljelle jääneistä maista niiden markkinapotentiaalia. Tämä toimenpide on mahdollista suorittaa esimerkiksi aiemman tiedon perusteella regressioanalyysillä. (Root 1994, 33 – 39)

Seuraavaksi tutkitaan lisätarkasteluun hyväksytyjä, korkean markkinapotentiaalisen valtioita. Arvioinnin kohteena on tarjottavan tuotteen tai palvelun potentiaalinen myynti. Tähän vaikuttavat esimerkiksi valtion lainsäädäntöön perustuva kilpailun valvonta, jakelukanavien saatavuus ja laajuus sekä potentiaalisen asiakkaan tai tuotteen käyttäjän arviointi. Mitä enemmän yritys tietää asiakkaastaan, sitä tarkemmin tuleva myynti pystytään arvioimaan. Näiden analyysien pohjalta valitaan kohdemaan johon investoidaan (Root 1994, 41 – 45)

Kuva 1. Kohdemaan valinta.

2.4 Investointityypit

Ennen investoimista yrityksen täytyy myös selvittää minkä tyyppisen investoinnin se haluaa suorittaa ja millä investointimuodolla. Investointimuodot esitellään edempänä tässä kappaleessa. Investointityypillä tarkoitetaan investoinnin suhdetta yrityksen nykyiseen toimialaan. Tyypejä on neljä kappaletta ja ne ovat seuraavat:

- Horisontaalinen investointi
  - Investoinnin tyyppi on samanlainen kuin yrityksellä on kotimaassaan
- Vertikaalinen investointi
  - Laajentaa yrityksen toimintaa samalla toimialalla joko kohti raaka-ainetta tai kohti kuluttajaa
- Konsentrinen investointi
  - Kun ulkomaisella yrityksellä on sama markkina-alue mutta eri teknologia kuin emoyhtiöllä, tai toisinpäin.
- Konglomeraattinen investointi
  - Ulkomainen yritys toimii eri alalla. (Root 1994, 165)

2.5 Investointimuodot

Investointimuodolla tarkoitetaan tapaa, jolla yritys investoi ulkomaille. Investointitapa voi riippua esimerkiksi yrityksen kokemustasosta, vieraassa maassa vallitsevasta riskitasosta ja maan lainsäädännöstä. Suoria ulkomaisia investointeja on kolmea tyyppiä: uuden perustaminen tyhjästä eli greenfield-investointi, yritysosto ja yhteenliittymä. (Tiusanen 2008a, 26)

2.5.1 Greenfield -investointi

Ensimmäinen vaihtoehto on perustaa kohdemaahan kokonaan uusi toimituslinja. Tämän tyyppistä toimenpidettä kutsutaan greenfield -investoinniksi. Yritys siis ostaa tai vuokraa tontin jolle se rakentaa uusia toimitiloja. Työntekijät voidaan joko palkata kohdemaasta tai siirtää yrityksen muista toimipisteistä. Epäonnistumisen riski on tässä tapauksessa erittäin suuri, ja toimenpide vaatiikin onnistuakseen paljon kokemusta ja ammattitaitoa. Toisaalta tämä on ainoa keino saada juuri halutun kaltainen toimituslinja kohdemaahan. (Griffin et. al. 2002, 333)

Greenfield -investointi on tarpeen varsinkin sellaisissa tapauksissa, kun tuote vaatii huolellista ja yksityiskohtaista muokkaamista asiakastarpeen mukaiseksi. Esimerkiksi korkean teknologian yritysten voi olla vaikeaa löytää halvan työvoiman maista yrityksiä joilla on riittävä teknologia ja tietotaito. Mikäli teknologia ja korkea osaaminen ovat yrityksen kilpailuvaltteja, on parempi aloittaa alusta kuin yrittää muokata olemassa olevaa omiin tarpeisiin sopivaksi. Kohdealueelta ei myös välttämättä löydy sopivaa heti ostettavissa olevaa yritystä jos kilpailu näistä on kova. (Luostarinen & Welch 1990, 164 – 165)

2.5.2 Yritysosto

Yrityksen on myös mahdollista ostaa joko osittain tai kokonaan joku paikallinen yritys, joka toimii halutulla toimialalla. Ostotapahtuma voi tapahtua vasten ostettavan osapuolen tahtoa tai rauhanomaisissa merkeissä. Vasten ostettavan yrityksen tahtoa suoritettu ostotapahtuma on harvinaisempi, ja se tapahtuu yleensä vain pörssiyrityksissä, joissa osakekanta on julkisesti ostettavissa. Yritysostossa tärkeintä on ostettavan yrityksen huolellinen valitseminen. Tarkoin valittu kohdeyritys parantaa todennäköisyyttä onnistua uudelle alueelle siirtymisessä. (Root 1994, 165)

Paikallisen yrityksen ostossa emoyhtiö pystyy hyödyntämään kyseisessä yrityksessä valmiina olevan potentiaalin, esimerkiksi työvoiman ja tietotaidon. Nopeus on myös avainasemassa. Esimerkiksi uuden tuotantolaitoksen rakentamiseen kuluu aikaa, mutta kun ostaa sen valmiina, tuotanto on mahdollista aloittaa nopeammin. Myös ostettavan yrityksen sidosryhmät toimittajista asiakkaisiin voivat olla emoyhtiön käytettävissä. Toisaalta ylimääräisiä kustannuksia saattaa syntyä muun muassa tarvittavien muutosten tekemisestä teknologiaan. Myös työvoiman irtisanominen voi tulla kalliiksi, mikäli organisaatorakennetta tarvitsee muokata suuresti. (Luostarinen & Welch 1990, 165)

2.5.3 Yhteenliittymä

Yhteenliittymällä tarkoitetaan toimintojen yhdistämistä kahden yrityksen välillä. Toisin sanoen yritykset säilyttävät omistussuhteensa ja päätösvaltansa omissa yrityksissään, jolloin myös voitot ja tappiot jaetaan yritysten kesken. Kahdesta edellä esitellystä muodosta poiketen yhteenliittymässä emoyhtiö ei siis saavuta täyttä päätösvaltaa. Yhteenliittymä voi poliittisista tai yrityksen sisäisistä syistä olla ainoa vaihtoehto toteuttaa suora investointi. Yrityksellä ei välttämättä ole riittävästi taloudellisia, fyysisiä, tai yrityksen johtamiseen liittyviä resursseja toimimaan kohdemaassa omillaan. Vieraan maan lainsäädäntö voi myös vaatia yhteisomistusta. Yhteenliittyminen ei kuitenkaan ole merkki emoyhtiön ammattitaidottomuudesta tai varattomuudesta. Suurimmatkin yhtiöt, esimerkiksi Coca-Cola, tarvitsevat yhteisomistussopimuksia päästäkseen kaikkein vaikeimmille markkina-alueille. (Kotler 1997, 412)

Yhteenliittymän hyviin puoliin kuuluvat muun muassa pääoman turvaaminen, kansallinen kuva kohdemaassa, paikallisen kokemuksen ja tietotaidon hyväksikäytön mahdollisuus, sekä paikalliseen lainsäädäntöön sisältyvien riskien mataluus verrattuna muihin suoriin investointityyppeihin. Toisaalta emoyhtiö ei saavuta täydellistä sanavaltaa, vapautta ja operatiivista joustavuutta kohdemaassa. (Taggart & McDermott 1993, 12)

3 OLI-PARADIGMA

OLI-paradigma on englantilaisen ekonomin John Harry Dunningin 1980-luvulla kehittämä kansainvälistymisen teoria. Sen tarkoituksena on tarjota runko kansainvälistymisen toimintamallin ja laajuuden määrittelemiseen. OLI-paradigma ei ole kansainvälistymisteorian tapaan monikansallisten yhtiöiden teoria, vaan enemmänkin yhtiöiden suorittamien ulkomaisten, arvoa lisäävien aktiviteettien teoria. Se ei myöskään ole suorien ulkomaisten investointien teoria, vaan keskittyy ulkomaisten omistusten aikaansaamaan hyötyyn, eikä siihen miten investointi on rahoitettu. (Dunning 1993, 76)

OLI-paradigma rakentuu kolmesta eri tekijästä, jotka auttavat selittämään suorat ulkomaiset investoinnit. Ensimmäinen tekijä perustuu investoinnin omistussuhteeseen (O). Yritys saattaa omata sellaista tietotaitoa ja etuoikeuksia joita ei ole kilpailijoilla. Tämä voi näkyä esimerkiksi kilpailevan yrityksen tuotteen puutteellisuutena. (Tiusanen 2008a, 29)

Toinen tekijä OLI-paradigmassa on sijaintiin perustuva (L). Paradigman mukaan yritys saavuttaa tiettyjä etuja kohdistessaan tuotantonsa tietylle maantieteelliselle alueelle. Siirtämällä tuotantoaan tietylle alueelle, yrityksen on mahdollista myös hyötyä tämän uuden alueen raaka-aineista ja mineraaleista. Myös työkustannukset pienenevät siirrettäessä tuotantoa halvan työvoiman maihin. Joihinkin maihin siirtymiseen syy saattaa olla kaupankäyntiesteet tai kohdevaltion politiikka. (Tiusanen 2008a, 29)

Viimeinen tekijä on yrityksen sisäisiin toimiin perustuvat edut (I). Nämä edut perustuvat epätäydelliseen kontrolliin tuotannon tekijämarkkinoilla, esimerkiksi tietotaidossa ja työvoimaresurssissa. Yritys saattaa yrittää sisäistää nämä alueet organisaatioonsa saavuttaakseen mahdollisimman suuren tuoton (Tiusanen 2008a, 30). Taulukossa 1 on esitetty esimerkkejä niistä seikoista, jotka OLI-teorian mukaan vaikuttavat investointipäätösten takana.

Taulukko 1. Esimerkkejä OLI-teorian tuntomerkeistä eri näkökulmista tarkasteltuna

	Maa	Teollisuus	Yritys
Omistus- edut	Resurssit Ammattitaitoinen työvoima Valtion politiikka esimerkiksi innovaatioita, kilpailua ja koulutusta kohtaan	Tuotteen tai prosessin valmistusaste Teknologinen intensiteetti, esimerkiksi innovaatioympäristö ja tuotedifferentiaation laajuus	Vahvuuksien ja resurssien rakenne, esimerkiksi pohja, laajuus, tuotannon laajuus ja prosessi- tai markkina-diversifikaatio
Sijainti- edut	Fyysinen ja kulttuurinen etäisyys maiden välillä Valtion väliintulo, esimerkiksi tullit ja verot sekä avunanto maahan investoiville tai oman maan monikansallisille yrityksille	Liikkumattomien lähteiden sijainnin ja jakelun aiheuttamat kuljetuskustannukset Tulli tai muut kaupan esteet Verokannusteet Muut kustannukset, esimerkiksi energiakustannukset	Johtamisstrategia kohti vieraan maan osallistumista Psyykkinen välimatka, esimerkiksi kulttuuriin ja kieleen liittyvä
Sisäiset edut	Valtion väliintulo sisäistämistoimissa Valtion politiikka fuusioita kohtaan	Vertikaalisten ja horisontaalisten integraatio-mahdollisuuksien laajuus Paikallisten yritysten etujen laajuus verrattuna ulkomaisiin yrityksiin	Kasvu - ja diversifikaatio-halukkuus Asenteet sopimusten mukaisia liittoja, esimerkiksi lisensiointia ja franchisingia kohtaan.

Lähde: Dunning 1993, 84

4 BALTIAN INVESTOINTIYMPÄRISTÖ

Suorien ulkomaisten investointien taustalla vaikuttavat maan investointiympäristön osatekijät. Maan investointiympäristön houkuttelevuuteen vaikuttavat muun muassa maan makrotalouden tila sekä korruptio. Baltian makrotaloutta olemme kuvanneet bruttokansantuotteen, hintatason, palkkatason, työttömyysasteen sekä vaihtotaseen avulla. Valitut makrotalouden osa-alueet kertovat maan talouden tilasta, kustannustasosta ja kilpailukyvyistä.

4.1 Elintaso

Eri maiden elintasoja voidaan verrata bruttokansantuotteen (BKT) avulla. Kansainvälisissä vertailuissa BKT yleensä ilmoitetaan asukasta kohti laskettuna ja euroiksi tai dollareiksi muutettuna. Kun BKT muutetaan toiseksi valuutaksi, tulisi valuuttakurssina käyttää ostovoimapariteettia, sillä eri maiden valuutat voivat olla joko ali- tai yliarvostettuja. (Tiusanen 2006a, 25 – 26) Ostovoimapariteetti on valuuttakurssi, jolla laskettuna kahden maan hyödykekorit ovat samanhintaiset yhteiseksi valuutaksi muutettuna (Tilastokeskus). Taulukossa 2 on kuvattu BKT:n kehitystä Baltian maissa.

Taulukko 2. Ostovoimakorjattu BKT asukasta kohti vuosina 1991 – 2008, EUR

	1991	1995	2000	2005	2006	2007	2008
Viro	5500	5300	8500	13700	15200	16900	16700
Latvia	6500	4600	7000	10900	12400	13600	13300
Liettua	7100	5000	7500	11900	13100	14800	15200

Lähde: FIW 2009

Siirtymävaiheen alkuvuosina siirtymätaloudet ajautuivat taantumaan ja niiden elintasot laskivat (Tiusanen 2006a, 25). Viro saavutti melko lyhyessä ajassa vuoden 1991 elintason ja koko 2000-luvun ajan BKT:n kasvu on ollut nopeaa. Latviassa ja Liettuaassa vuoden 1991 elintason saavuttaminen kesti kauemmin kuin Virossa, mutta niissäkin BKT on kasvanut nopeasti erityisesti 2000-luvulla. Ulkomainen pääoma on ollut merkittävä tekijä Baltian maiden BKT:n kehityksessä. Kun ulkomaalaisten sijoittajien luottamus Baltian maiden poliittiseen ja taloudelliseen tilanteeseen kasvoi, alkoivat myös maiden BKT:t kasvaa. (Heliste et. al. 2007, 10) Viron elintaso BKT:lla mitattuna on Baltian maista korkein ja Viroon on myös tehty eniten ulkomaisia investointeja.

Vuonna 2008 pitkän aikavälin trendi päättyi Virossa ja Latviassa ja maiden BKT asukasta kohti laski. Liettuaassa BKT asukasta kohti vielä kasvoi, mutta kasvu oli selvästi pienempää kuin aikaisempina vuosina. Maailmanlaajuinen talouskriisi näkyi siis myös Baltiassa elintason laskuna jo vuonna 2008.

4.2 Hintataso

Itä-Euroopan siirtymätaloudet ovat menettäneet hintakilpailukykyään 2000-luvulla. Baltian maissa hintatason nousu ei kuitenkaan ole ollut yhtä räjähdysmäistä kuin esimerkiksi Venäjällä. (Tiusanen 2008b, 36) Taulukossa 3 on esitetty Baltian maiden hintatason kasvu 2000-luvulla.

Taulukko 3. Hintataso Baltian maissa, 2001 ja 2008, EU(27)=100

	2001	2008	Muutos 2000-2008, %
Viro	56	73	30,4
Latvia	52	73	40,4
Liettua	48	63	31,3

Lähde: FIW 2009

Baltian maat ovat saavuttamassa EU:n keskiarvohintatason. Erityisesti Latviassa hintataso on noussut nopeasti. Vuonna 2008 Latvian hintataso oli jo samalla tasolla kuin Viron. Liettuaassa hinnat ovat vielä selvästi alhaisemmat kuin Virossa tai Latviassa, vaikka suhteellinen hintataso onkin noussut yli 30 prosenttia vuodesta 2001.

Baltian maille on tärkeää saavuttaa inflaatiotaso, joka on harmoniassa muun maailman kanssa, jotta ne eivät menettäisi kilpailukykyään kansainvälisillä markkinoilla. Kansainvälisen keskiarvon ylittävä inflaatio aiheuttaa kilpailukyvyn heikentymisen hintojen suhteen. Korkean inflaation maan olisi tasapainotettava valuuttakurssinsa devalvoimalla valuuttansa. (Tiusanen 2006a, 33)

4.3 Palkat ja työttömyysaste

Palkkataso on noussut huomattavasti Baltian maissa 2000-luvulla. Palkat ovat Baltian maissa kuitenkin vielä melko alhaisia verrattuna EU:n keskitasoon. Taulukossa 4 on esitetty Baltian maiden palkkatason kehitys 2000-luvulla. Taulukkoon on myös merkitty Itävalta, jotta lukuja voidaan verrata Länsi-Euroopan tasoon.

Taulukko 4. Keskipalkka Baltian maissa, 2001 ja 2008, EUR

	2001	2008	Muutos 2001-2008, %
Viro	352	831	136,1
Latvia	284	683	140,5
Liettua	274	657	139,8
Itävalta	2432	2868	17,9

Lähde: FIW 2009

Baltian maissa keskipalkka oli vuonna 2008 lähes kolminkertainen verrattuna vuoteen 2001. Virossa on selvästi korkein palkkataso. Latvian ja Liettuan

palkkatasot ovat kuitenkin nousseet prosentuaalisesti hieman enemmän kuin Viron palkkataso vuosien 2001 ja 2008 välisenä aikana.

Keskipalkka virallisella vaihtokurssilla laskettuna ei anna oikeaa kuvaa paikallisesta ostovoimasta. Kun palkat korjataan ostovoimapariteetilla, saadaan selville, kuinka paljon rahaa paikallinen väestö voi kuluttaa. Tämä tieto on tärkeä niille ulkomaalaisille investoijille, jotka ovat investoimassa palvelualalle. (Tiusanen 2006a, 36) Taulukossa 5 ovat Baltian maiden ostovoimakorjatut keskipalkat.

Taulukko 5. Ostovoimakorjattu keskipalkka Baltian maissa, 2001 ja 2008, EUR

	2001	2008	Muutos 2001-2008, %
Viro	634	1135	79,0
Latvia	549	930	69,4
Liettua	577	1041	80,4

Lähde: FIW 2009

Ostovoimakorjatut keskipalkat eivät ole nousseet yhtä paljon kuin virallisella vaihtokurssilla lasketut palkat. Virolaiset tienavat parhaiten, mutta liettualaiset eivät jää Viron tasosta kovin paljoa. Virossa ja Liettuassa tulotaso on noussut selvästi nopeammin kuin Latviassa.

Teollisuudessa on kiinnitettävä huomiota yksikkötyökustannuksiin, eli yhden yksikön tuottamisesta aiheutuviin työvoimakustannuksiin. Yksikkötyökustannuksessa otetaan huomioon työn tuottavuus, jolloin siis saadaan parempi kuva valmistuksesta aiheutuvista kustannuksista kuin pelkkiä palkkoja vertaamalla saataisiin. (Tiusanen 2006a, 37) Taulukossa 6 on kuvattu yksikkötyökustannusten kasvua vuodesta 2001 vuoteen 2008 verrattuna Itävallan yksikkötyökustannuksiin.

Taulukko 6. Ostovoimakorjattu yksikkötyökustannus, 2001 ja 2008 (Itävalta=100)

	2001	2008	Muutos 2000-2008, %
Viro	36,2	54,4	50,3
Latvia	34,0	54,4	50,6
Liettua	29,6	42,9	44,9

Lähde: FIW 2009

Liettuaassa yksikkötyökustannukset ovat kasvaneet hitaammin ja ovat selvästi edullisemmat kuin Virossa ja Latviassa. Yksikkökustannusten noustessa maiden hintakilpailukyky on heikentynyt huomattavasti. Vaikka kustannukset ovat nousseet huomattavasti vuodesta 2001 kaikissa Baltian maissa, ovat ne edelleen selvästi alle Itävallan kustannustason. Itävallan yksikkötyökustannus kuvastaa hyvin koko Länsi-Euroopan kustannustasoa.

Ulkomaalaiselle investoijalle on tärkeää tietää, onko investointikohteessa työvoimaa saatavilla. Tällöin myös työmarkkinoiden tilanne kiinnostaa investoijia. (Tiusanen 2006a, 39) Taulukossa 7 on kuvattu työttömyysasteen kehitystä Baltian maissa vuosina 2004 – 2008.

Taulukko 7. Työttömyysasteen kehitys 2004 – 2008.

	2004	2005	2006	2007	2008
Viro	9.7	7.9	5.9	4.7	5.5
Latvia	10.4	8.7	6.8	6.0	7.5
Liettua	11.4	8.3	5.6	4.3	5.8

Lähde: Viron, Latvian ja Liettuan tilastokeskukset

Työttömyysaste on laskenut kaikissa Baltian maissa aina vuoteen 2007 asti. Maiden talouskasvu on ollut merkittävä tekijä työttömyysasteen kehityksessä. Baltian maiden liittyminen EU:n jäseniksi vuonna 2004 on myös ollut yksi syy työttömyysasteen alhaisuuteen. Tällöin baltialaisen työvoiman liikkuvuus

vapautui ja työvoiman maastamuutto kasvoi. (Heliste et. al. 2007, 16) Vuonna 2008 työttömyysaste nousi koko Baltian alueella edellisvuodesta. Syynä tähän on ollut huonontunut taloustilanne.

4.4 Vaihtotase

Makrotalouden tasolla maiden kilpailukykyä voidaan verrata vaihtotaseen avulla (Tiusanen 2006a, 47). Vaihtotase sisältää hyödykkeiden ja palveluiden kaupan sekä nettovuokrat, korot, voitot, osingot ja siirtomaksut. Vaihtotase voidaan myös määritellä valtion säästöjen ja kotimaisten investointien erotuksena. Jos vaihtotase on epätasapainossa, myös kotimainen säästäminen ja investoinnit ovat epätasapainossa. Siksi maa, jonka vaihtotase on alijäämäinen, tuo pääomaa ja maa, jonka vaihtotase on ylijäämäinen, vie pääomaa. (Tiusanen & Jumpponen 2005, 46 – 47) Taulukossa 8 on Baltian maiden vaihtotaseiden epätasapaino kuvattu prosenttiosuuksina maiden bruttokansantuotteista.

Taulukko 8. Vaihtotase, % BKT:sta vuonna 2007 ja 2008

	2007	2008
Viro	-18,1	-9,2
Latvia	-22,5	-11,7
Liettua	-14,6	-13,0

Lähde: FIW 2009

Latvian vaihtotaseen vaje pieneni huomattavasti vuodesta 2007. Vajeen pienentyminen johtui lähinnä siitä, että Latvian tuonti supistui vientiä enemmän (Latvian keskuspankki 2009a). Myös Viron vaihtotaseen vaje on pienentynyt merkittävästi. Viron vaihtotaseen vajeen muutokseen ovat vaikuttaneet pääasiassa hyödykkeiden ja palveluiden viennin nopeampi kasvu suhteessa tuontiin (Viron keskuspankki 2009a). Liettuan vaihtotaseen vaje oli vuonna 2007 alhaisin Baltian maista, mutta korkein vuonna 2008. Liettuan vaihtotaseen vaje pieneni vain vähän

vuodesta 2007. Myös Liettuassa vienti kasvoi tuontia enemmän, mikä johti vajeen pientymiseen (Liettuan keskuspankki 2009a).

Alijäämäinen vaihtotase on aina rahoitettava jollakin tavalla. Tavallisimmat vaihtoehdot ovat lainanotto ulkomailta tai riskipääoman, eli suorien ulkomaisten investointien tai portfolioinvestointien hankkiminen. Liiallinen lainanotto voi johtaa maan talouden vaikeuksiin, joten riskipääoma on lainanottoa houkuttelevampi vaihtoehto. Vaihtotaseen alijäämä on hälyttävällä tasolla, kun se on yli 10 % maan bruttokansantuotteesta. Viennin on kasvettava pitkällä aikavälillä tuontia enemmän, jotta vaihtotase saataisiin lähemmäksi tasapainoa. Esimerkiksi valuutan devalvoinnilla voidaan kasvattaa vientiä suhteessa tuontiin. Lisäksi devalvointi heikentää tuontia joka vaikuttaa positiivisesti vaihtotaseeseen. (Tiusanen 2006a, 48 – 49)

4.5 Korruptio

Kansainvälinen lahjonnanvastainen järjestö Transparency International (TI) määrittelee korruption valta-aseman väärinkäytöksi henkilökohtaisen edun nimissä. Korruptiolla on useita haittavaikutuksia. Liiketoiminnan kannalta korruptio vaikuttaa esimerkiksi ulkomaalaisten sijoittajien luottamukseen ja siten vähentää ulkomailta tehtyjä investointeja korruptoituneisiin maihin. (Transparency Suomi 2008)

Baltian maissa korruptio on toisaalta jäännös kommunismista, toisaalta se on kehittyvälle markkinalle myös ominaista. Baltian maiden korruptiotaso oli tarpeeksi alhainen vuonna 2004, kun maat tulivat EU:n jäseniksi. Jäsenyyden yhtenä edellytyksenä oli korruption vähentäminen. Bulgarian ja Romanian kohdalla jäsenyyttä lykättiin vuoteen 2007 muun muassa korkean korruptiotason takia. (Tiusanen 2008b, 5 – 7)

Transparency International julkaisee vuosittain Corruption Perceptions Indexin (CPI). CPI pisteet kertovat kyseisen maan julkisen sektorin korruptiotasosta. Maat on pisteytetty välille 0 (erittäin korruptoitunut) ja 10 (erittäin rehellinen). Vuonna 2008 listalla oli 180 maata. (Transparency International 2008) Taulukossa 9 on esitetty Baltian maiden sijoitukset ja pisteet vuosina 2007 ja 2008.

Taulukko 9. Corruption Perceptions Index 2007–2008

	Sijoitus 2008	Pisteet 2008	Sijoitus 2007	Pisteet 2007
Viro	27	6,6	28	6,5
Latvia	52	5,0	51	4,8
Liettua	58	4,6	51	4,8

Lähde: Transparency International

Viron sijoitus CPI-listalla on huomattavasti parempi kuin Latvian ja Liettuan. Liettua tippui listalla seitsemän sijaa vuoteen 2007 verrattuna. Sijoituksen lisäksi Liettuan pisteet laskivat, eli sijoituksen huonontuminen ei johtunut pelkästään muiden maiden paremmasta suoriutumisesta vaan myös Liettuan korruptiotilanteen todellisesta huonontumisesta. Latvian pisteet paranivat hieman vuodesta 2007, mutta sijoitus tippui yhdellä sijalla.

Kaikissa Baltian maissa korruption haittavaikutukset on tunnistettu, ja korruptiota pyritään kitkemään korruptionvastaisilla strategioilla tai työryhmillä. Viron hallitus on huhtikuussa 2008 asettanut korruptionvastaisen strategian vuosille 2008 – 2012, joka koskee sekä julkista että yksityistä sektoria. Latviassa on perustettu vuonna 2003 korruptiontorjuntavirasto, joka tutkii korruptiorikoksia saattaakseen ne syyteharkintaan, valvoo puoluerahoitusta sekä kouluttaa ja neuvoo viranomaisia korruptiontorjunnassa. Liettuan hallituksella on ollut vuodesta 2002 korruptionvastainen strategia. Lisäksi Liettuassa on hallinnollisesti itsenäinen virasto, joka vastaa korruptiotapausten paljastamisesta ja tutkinnasta. (Klemola 2009, 13 – 14)

Virossa korruptio näkyy erityisesti liiketoiminnan alkuvaiheessa käytännön järjestelyissä sekä lainsäädäntöön vaikuttaessa. Latviassa ja Liettuaassa korruptiota esiintyy yhteiskunnan jokaisella sektorilla, ja se on yleisempää kuin Virossa. Kaikissa Baltian maissa henkilösuhteilla on suuri merkitys, sillä henkilösuhteilla voidaan vaikuttaa julkisen hallinnon päätöksiin ja päätösten käsittelyaikoihin. Henkilösuhteiden hoitamisen ja korruption väliset erot voivat olla häilyviä. (Heliste et. al. 2007, 133 – 137)

4.6 Kilpailukyky

Maailmanpankkiryhmä ja Maailman talousfoorumi ovat listanneet maita paremmuusjärjestykseen liiketoiminnan harjoittamisen näkökulmasta. Organisaatiot ovat tarkastelleet maiden liiketoimintaympäristöä eri indikaattoreilla mitattuna. Maan suoriutuminen eri indikaattoreissa on yhdistetty yhdeksi indeksiksi. Tehdyillä listauksilla voidaan saada jonkinlainen kuva maan liiketoimintaympäristöstä suhteessa muihin maihin.

4.6.1 Liiketoiminnan harjoittaminen

Maailmanpankki ja Kansainvälinen rahoitusyhtiö julkaisevat vuosittain raportin liiketoiminnan harjoittamisesta. Raportti on julkaistu vuodesta 2003 lähtien. Raportissa vertaillaan eri maiden liiketoiminnan harjoittamiseen vaikuttavia seikkoja ja muodostetaan liiketoiminnan harjoittamisen helppous -tilasto. Vuoden 2009 raportissa oli mukana 181 maata ja kymmenen indikaattoria. Indikaattoreilla mitataan yrityksen elinkaaren kymmentä eri vaihetta, joihin liiketoiminnan sääntely vaikuttaa. Raportti ei kuitenkaan kerro kaikkea maan liiketoimintaympäristöstä. Se ei esimerkiksi ota huomioon korruptiota tai makrotalouden tilaa. (Doing business report 2009, country profile for Estonia, 1)

Liiketoiminnan harjoittamisen helppous -tilastossa maat sijoitetaan paremmuusjärjestykseen 1 – 181 siten, että ensimmäiseksi sijoitetussa

liiketoiminnan harjoittaminen on helpointa. Maat sijoitetaan paremmuusjärjestykseen myös eri indikaattoreilla mitattuna, jolloin maan sijoitus tilastossa määräytyy eri indikaattorien sijoitusten keskiarvon mukaan. Taulukossa 10 on kuvattu indikaattorit ja Baltian maiden sijoittuminen niissä. Vuoden 2009 liiketoiminnan harjoittamisen helppous -tilastossa Viro sijoittui Baltian maista parhaiten sijalle 22. Liettua oli tilastossa sijalla 28 ja Latvia sijalla 29. Kaikki Pohjoismaat sijoittuivat Baltian maita paremmin, mutta esimerkiksi Saksa 25. sijallaan sijoittui Viroa huonommin. Myös monet muut EU-maat jäivät Baltian maita huonommille sijoituksille. (Doing business rankings 2009) Ei ole kuitenkaan sattumaa, että Baltian maat ovat sijoittuneet tilastossa korkealle. Maiden kehittymisen kannalta on ollut tärkeää luoda hyvät olosuhteet liiketoiminnan harjoittamiselle. (Tiusanen 2006a, 9)

Taulukko 10. Liiketoiminnan harjoittamisen helppouden osa-alueet

	Viro	Latvia	Liettua
Liiketoiminnan käynnistäminen	23	35	74
Rakennusluvut	19	78	63
Työntekijöiden palkkaaminen	163	103	131
Omaisuuksien rekisteröinti	24	77	4
Lainan ja luottotietojen saaminen	43	12	43
Investoijien suoja	53	53	88
Verojen maksaminen	34	36	57
Kaupankäynti rajojen yli	5	25	26
Sopimusten valvominen	30	4	16
Liiketoiminnan lopettaminen	58	86	34

Lähde: Doing business rankings 2009

Virossa helpointa on kaupankäynti rajojen yli. Tässä indikaattorissa Viron sijoitus on viides, joka on selvästi parempi kuin Latvian 25. ja Liettuan 26. sijat. Kaupankäynnin helppouden mittaamisessa on tarkasteltu vientiin ja tuontiin tarvittavien dokumenttien määrää, prosessin vaatimien päivien määrää sekä kustannuksia. Maat, joissa vienti ja tuonti on nopeampaa ja halvempaa, ovat kilpailukykyisempiä globaaleilla markkinoilla. Tällöin vienti voi kasvaa, jolloin myös talous kasvaa ja uusia työpaikkoja syntyy. (Doing business report 2009, country profile for Estonia, 36)

Latvia sijoittuu parhaiten indikaattorissa, joka mittaa sopimusten valvomista. Tässä indikaattorissa Latvian sijoitus on neljäs. Indikaattorissa tarkastellaan oikeudenkäyntiprosessia, sen vaatimia vaiheita ja aikaa sekä siitä aiheutuvia kustannuksia. Latviassa oikeudenkäyntiprosessissa on 27 vaihetta, joka on vähän verrattuna useimpiin muihin maihin. (Doing business 2009: enforcing contracts)

Liettua sijoittuu kymmenestä indikaattorista parhaiten omaisuuden rekisteröinnissä, jossa maan sijoitus on neljäs. Indikaattorissa tutkitaan vaiheita, aikaa ja kustannuksia, jotka omaisuuden rekisteröintiin liittyvät. Liettuassa omaisuuden rekisteröintiin keskimäärin liittyy kaksi prosessia ja kuluu aikaa kolme päivää. Kustannuksia aiheutuu 0,5 prosenttia omaisuuden arvosta. Tässä indikaattorissa Latvia sijoittuu selvästi huonommalle sijalle ollen 77:s. (Doing business 2009: registering property)

Kaikissa Baltian maissa suurimmat vaikeudet liittyvät työmarkkinoihin. Viron sijoitus on 163., Liettuan 131. ja Latvian 103. Työmarkkinaindeksi jakautuu kahteen alaindikaattoriin: työvoiman joustamattomuuteen ja irtisanomisesta aiheutuviin kustannuksiin. Tärkein osa-alue tässä indikaattorissa on työntekijöiden irtisanominen ja siitä aiheutuvat kustannukset (Tiusanen 2006a, 11). Työvoiman joustamattomuus mittaa palkkaamisen vaikeutta, työaika rajoituksia sekä irtisanomisen vaikeutta. Baltiassa työntekijän irtisanomisesta ei aiheudu yritykselle kovin suuria kustannuksia. Virossa yrityksen tulee maksaa irtisanotulle työntekijälle 35 viikon palkka. Liettuassa yrityksen tulee maksaa 30 viikon palkka

ja Latviassa vain 17 viikon palkka. (Doing business report 2009, country profile for Estonia, 15 – 18) Sekä Viron että Liettuan huonoja sijoituksia selittävät eniten tiukat työaika rajoitukset. Latviassa suurimmat vaikeudet liittyvät uuden työntekijän palkkaamiseen. (Doing business 2009: Employing workers)

4.6.2 Globaali kilpailukyky

Maailman talousfoorumi julkaisee vuosittain maiden kilpailukykyä mittaavan raportin. Vuosien 2008 – 2009 Globaalin kilpailukyvyyn -indeksiin on listattu 134 maata niiden kilpailukyvyyn mukaisesti paremmuusjärjestykseen. Indeksissä otetaan huomioon sekä mikro- että makrotalouden vaikutukset kilpailukykyyn. Maiden kilpailukykyä mitataan 12 indikaattorilla: instituutiot, infrastruktuuri, makrotalouden stabiilisuus, terveys ja peruskoulutus, korkeakoulut ja kouluttaminen, hyödykemarkkinoiden tehokkuus, työmarkkinoiden tehokkuus, finanssimarkkinoiden taso, teknologian taso, markkinakoko, liiketoiminnan kehittyneisyys, innovaatiot. Indikaattoreissa maat pisteytetään välille 1 – 7 (1 on heikoin ja 7 paras) ja keskiarvona muodostuu maan sijoitus Globaalin kilpailukyvyyn -indeksissä. (Maailman talousfoorumi 2008, 3 – 6) Taulukossa 11 on kuvattu Viron, Latvian ja Liettuan sijoitukset Globaalin kilpailukyvyyn -indeksissä vuonna 2007 ja 2008. Liitteessä 1 on kuvattu useamman maan sijoitukset ja pisteet vertailua varten.

Taulukko 11. Viron, Latvian ja Liettuan sijoitukset 2007 ja 2008

	2007	2008
Viro	27	32
Latvia	45	54
Liettua	38	44

Lähde: Maailman talousfoorumi 2008

Viro sijoittuu indeksissä Baltian maista parhaiten sijalle 32. Viron sijoitus on hyvä myös verrattaessa sitä muihin Itä-Euroopan siirtymätalouksiin. Kaikkien Baltian

maiden sijoitukset kuitenkin tippuivat vuodesta 2007. Latvian sijoitus tippui jopa yhdeksän sijaa. Maa oli sijalla 54, kun esimerkiksi Venäjä oli sijalla 51. Liettua sijoittui Viron ja Latvian väliin sijalle 44.

Viron hyvää sijoitusta selittävät muun muassa tehokkaat julkiset instituutiot ja hyvin toimivat markkinat. Virossa on myös panostettu paljon uuteen teknologiaan tuottavuuden parantamiseksi. Sijoitus on tippunut edellisestä vuodesta lähinnä korkean inflaation takia. Myös Latviassa ja Liettussa korkea inflaatio on koettu liiketoiminnan harjoittamisen kannalta ongelmallisimmaksi osa-alueeksi. Lisäksi taloustilanteen huonontuminen on vaikuttanut maiden sijoitusten huonontumiseen. (Maailman talousfoorumi 2008, 21; 214 – 220)

5 BALTIAAN TEHDYT SUORAT ULKOMAISET INVESTOINNIT

Baltian alueeseen kuuluu kolme itsenäistä valtiota, Viro, Latvia ja Liettua. Viro on 1,35 miljoonan väkiluvullaan Baltian maista pienin. Seuraavana tulee Latvia 2,3 miljoonalla asukkaalla. Baltian maista suurin on Liettua, jossa asuu neljä miljoonaa ihmistä. Kaikki maat ovat siis suhteellisen pieniä, joten liiketoimintaympäristöstä huolehtiminen on erittäin tärkeää. (Tiusanen 2006, 11 – 13) Baltian vastaanottamien suorien ulkomaisten investointien määrän kehitykseen on vaikuttanut paljon maiden historia. Ulkomaisia investointeja on käytännössä tehty Baltiaan vasta alle 20 vuotta.

5.1 Baltian siirtyminen kommunismista markkinatalouteen

Viro, Latvia ja Liettua tulivat osaksi Neuvostoliittoa toisessa maailmansodassa. Näillä mailla ei siten ollut omia talousyksiköitä, jotka olisivat voineet käydä ulkomaankauppaa, vaan sekä vienti että tuonti tapahtuivat Moskovan kautta. Muissa Itä-Euroopan maissa oli kommunistijärjestelmän aikana omat valuutat ja ulkomaankaupan yksiköt, joten niillä oli järjestelmän kaaduttua paremmat lähtökohdat markkinatalouksien rakentamiselle kuin Baltian mailla. (Tiusanen & Kinnunen 2005, 7 – 8)

Länsimaisten yritysten investoinnit kommunistimaihin olivat lähes kokonaan estetty aina järjestelmän romahtamiseen saakka. Kommunistipropagandassa kansainvälistä liikkuvaa pääomaa pidettiin vihollisen aseena, jolta kommunistimaita haluttiin suojella. Baltian maat itsenäistyivät 1990-luvun alussa, jolloin maiden talousjärjestelmät uudistuivat. Tällöin Baltian maiden investointiympäristö muuttui houkuttelevammaksi ulkomaisille investoinneille. Suorien ulkomaisten investointien määrä on kasvanut 1990-luvun alusta lähtien

merkittävästi kaikissa siirtymätalousmaissa, mutta investoinnit eivät ole jakautuneet tasaisesti eri maiden kesken. (Tiusanen 2006b, 4 – 5)

1990-luvun itsenäistymisestä alkaen kaikki kolme Baltian maata ovat tehneet töitä määrätietoisesti, jokainen omalla tahdillaan, mahdollistaakseen tarvittavan laillisen, institutionaalisen ja säännellyn rungon markkinakeskeiselle taloudelle. Tämä runko on yleensä rakennettu liittyen suorien ulkomaisten investointien lainsäädäntöön. Tavoitteena on ollut saada maihin ulkopuolista pääomaa sekä johtamiseen ja teknologiaan liittyvää kapasiteettia. Poliittika Baltian maissa onkin ollut varsin avarakatseinen ulkomaisia investointeja kohtaan. (Larimo & Mainela 1996, 126) Virossa talousjärjestelmän uudistamisesta seurannut yksityistämisen prosessi oli melko poikkeuksellinen verrattuna muihin siirtymätalousmaihin. Virossa suuri osa valtion omaisuudesta myytiin parhaiten tarjoaville ostajille. Omaisuus ostettiin suorien ulkomaisten investointien muodossa. On oletettu, että Virossa tehty yksityistämisen prosessi on ollut merkittävä taustatekijä Viron hyvälle menestykselle suorien ulkomaisten investointien houkuttelemisessa maahan. (Tiusanen 2006b, 10)

Siirtymätalousmaat pyrkivät kommunismin päätyttyä houkuttelemaan ulkomaisia investointeja, jotta markkinatalouksien rakentaminen olisi voinut alkaa (Tiusanen 2006b, 7). Baltian maat ovat lainsäädännössään muun muassa sallineet täysin ulkomaisten yhtiöiden omistuksessa olevien yritysten perustamisen, sekä paikallisten yritysten täydellisen oston. Kaikki Baltian maat tarjosivat aikaisemmin houkuttelevan verokannusteen ulkomaisille sijoittajille, mutta ne on nykyisin vähitellen eliminoitu. (Larimo & Mainela 1996, 126)

Myös joitakin poikkeuksia Baltian avarakatseisessa lainsäädännössä on ollut. Esimerkiksi pankkitoimintaan, lääketieteeseen, maanpuolustukseen, luonnonvarojen hyväksikäyttöön, energiaan ja kuljetuksiin vaaditaan lisenssejä. Latviassa ja Liettuaassa maan omistaminen ei ole sallittua ulkomaiselle sijoittajalle. Maa-alue pitää siis vuokrata. Baltian maiden on kuitenkin pitänyt tehdä muutoksia

lainsäädäntöihinsä Euroopan unioniin liittymisen myötä. (Larimo & Mainela 1996, 126 – 127)

5.2 Suorat ulkomaiset investoinnit 2000-luvulla

Baltian maiden tilanne oli itsenäistymisen jälkeen sekä poliittisesti että taloudellisesti epävakaa. Ulkomaiset sijoittajat aloittivat investointien tekemisen Baltiaan melko varovaisesti ja investointimäärät kasvoivat alkuun hitaasti. (Heliste et. al. 2007, 29) Koko 2000-luvun ajan suorien ulkomaisten investointien määrät ovat kasvaneet merkittävästi. Baltian maiden talouskasvu on houkuttanut alueelle suoria ulkomaisia investointeja vähittäiskaupparektorille ja elintarvikkeiden tuotantoon. Toisaalta investointeja on tehty myös tuotantoon alhaisemman palkkatason takia. Palvelualan yritykset ovat myös tehneet yhä enemmän suoria investointeja Baltiaan. 2000-luvulla Viroon on tehty paljon etenkin greenfield -investointeja. Latvian ja Liettuan kiinnostavuus investointikohteena on kasvanut erityisesti maiden EU-jäsenyyden myötä. EU-jäsenyys on lisännyt ulkomaalaisten investoijien luottamusta Latviaan ja Liettuaan. (Kosonen 2007) Taulukko 12 kuvaa maiden vastaanottamien investointien varantoa. Lukuihin ei ole laskettu mukaan maista tehtyjä suoria ulkomaisia investointeja. Baltian maiden lisäksi taulukkoon on listattu vertailun vuoksi myös muut siirtymätaloudet, jotka ovat EU:n jäseniä.

Taulukko 12. Maiden vastaanottamien ulkomaisten investointien varanto asukasta kohti 2000 – 2008, EUR

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Tsekki	2272	3010	3615	3511	4113	5016	5893	6612
Unkari	2410	3051	3409	3789	4544	5197	6156	6600
Puola	962	1221	1207	1202	1664	2009	2481	2900
Slovakia	949	1208	1592	2345	2984	3705	5396	5900
Slovenia	1563	1474	1979	2528	2793	3962	3370	4000
Bulgaria	357	424	500	647	956	1521	2261	3252
Romania	311	396	344	445	694	1013	1600	1914
Viro	2080	2625	2975	4110	5476	7094	7164	8416
Latvia	948	1129	1149	1134	1441	1813	2499	3183
Liettua	720	870	1103	1151	1369	2034	2475	2977

Lähde WIIW: 2008

Taulukosta 12 nähdään, että Viron vastaanottamien ulkomaisten investointien määrä suhteutettuna väkilukuun on pysynyt koko 2000-luvun ajan selvästi suurempana kuin Latvian ja Liettuan. Viroon on tehty vuonna 2007 yli 2,5 -kertaa enemmän investointeja kuin Latviaan tai Liettuaan. Viro on väkilukuun suhteutettuna vastaanottanut eniten investointeja myös verrattuna muihin taulukkoon listattuihin maihin. Latviaan ja Liettuaan on tehty lähes yhtä paljon investointeja koko 2000-luvun ajan. Vuonna 2007 Latviaan oli kertynyt hieman enemmän investointeja kuin Liettuaan. Taulukkoon 13 on listattu maihin vuosittain virranneet suorat ulkomaiset investoinnit.

Taulukko 13. Suorien ulkomaisten investointien vuosittainen virtaus 2000 – 2008, milj. EUR

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Tsekki	5404	6296	9012	1863	4007	9374	4797	6674
Unkari	2998	4391	3185	1888	3633	6172	5428	4049
Puola	10334	6372	4371	4067	10453	8317	15198	12834
Slovakia	2089	1768	4397	1914	2441	1952	3324	2093
Slovenia	149	412	1722	271	665	473	512	1073
Bulgaria	1103	903	980	1851	2736	3152	5961	6109
Romania	1147	1294	1212	1946	5183	5213	9060	7141
Viro	425	603	307	822	775	2255	1341	1815
Latvia	447	147	269	270	512	568	1326	1589
Liettua	412	499	772	160	623	826	1448	1412

Lähde WIIW: 2008

Baltiaan tehtyjen ulkomaisten investointien määrät ovat vaihdelleet paljon vuosittain. Vuonna 2004 Liettuan vastaanottamat investoinnit lähes nelinkertaistuivat vuodesta 2003. Virossa investoinnit lähes kolminkertaistuivat vuodesta 2004 vuoteen 2005. Latviassa samalla aikavälillä investoinnit hieman yli kaksinkertaistuivat. Myös muissa taulukon maissa on nähtävissä merkittävä muutos vastaanotettujen investointien määrissä vuosina 2003 – 2004. EU-jäsenyys voi olla yksi selittävä tekijä kasvaneille investointimäärille, sillä kaikki muut taulukon maat, paitsi Romania ja Bulgaria, tulivat EU:n jäseniksi vuonna 2004.

Huonontunut taloustilanne näkyi vuonna 2008 myös tehtyjen suorien ulkomaisten investointien määrissä. Kaikkiin Baltian maihin tehtiin vuonna 2008 suoria ulkomaisia investointeja vähemmän kuin vuonna 2007. (WIIW 2009) Lisäksi investointimäärien tippumiseen voi vaikuttaa Baltian maiden huonontunut kilpailukyky. Muut kehittyvät markkinat, kuten Kiina ja Venäjä, ovat jo jossain määrin houkuttelevampia investointikohteita kuin Baltia. Baltian maat ovat väkiluvultaan pieniä ja niiden markkinat täyttyvät nopeasti. Lisäksi

työkustannukset nousevat Baltiassa koko ajan, eivätkä ole enää kovin kaukana Länsi-Euroopan kustannustasosta. Baltian maiden yritysverotus on ollut suotuisaa investoijille, mutta se tulisi harmonisoida EU:n tasolle. Baltian maiden olisikin löydettävä uusia keinoja houkuttaa investoijia alueelle. (Kosonen 2007)

5.3 Investointien alkuperämaat

Baltian maihin sijoitettujen suorien ulkomaisten investointien kertymä vuonna 2007 oli yhteensä noin 28,5 miljardia euroa. Investoinnit ovat jakautuneet siten, että Viroon on sijoitettu eniten (11,3 miljardia euroa), Liettuaan toiseksi eniten (10 miljardia euroa) ja Latviaan vähiten (7,2 miljardia euroa). (WIIW 2008)

Viroon on tehty suoria investointeja selvästi eniten Ruotsista ja Suomesta. Vuonna 2007 Ruotsin osuus Viron suorien ulkomaisten investointien kertymästä oli noin 40 prosenttia. Suomen ja Ruotsin yhteenlaskettu osuus oli noin 64 prosenttia. Muiden maiden osuudet jäivät alle kuuteen prosenttiin. Latviaan tehdyt suorat investoinnit ovat jakautuneet tasaisemmin eri maiden kesken. Eniten investointeja on tehty Virosta ja Ruotsista. Molempien maiden osuus vuonna 2007 oli noin 14 prosenttia suorien ulkomaisten investointien kertymästä. Muiden maiden osuudet jäivät alle 10 prosenttiin. Liettuaan on tehty eniten suoria investointeja Puolasta, jonka osuus Liettuan suorien ulkomaisten investointien kertymästä vuonna 2007 oli noin 18 prosenttia. Seuraavaksi eniten investointeja on tehty Tanskasta (13 %) ja Ruotsista (12 %). (WIIW 2008)

5.4 Toimialat

Rahoitusala on suurin yksittäinen toimiala, joka on houkuttanut suoria ulkomaisia investointeja Baltiaan. Vuonna 2007 Virossa ja Latviassa rahoitusosalalle tehtiin rahamääräisesti eniten investointeja ja Liettuassa toiseksi eniten. Liettuassa investoitiin eniten teollisuuteen. Kiinteistöalalle tehtiin sekä Virossa että Latviassa toiseksi eniten investointeja. (WIIW 2008)

Ruotsalaispankit Swedbank ja Skandinaviska Enskilda Banken (SEB) hallitsevat pankkisektoria koko Baltiassa. Viron pankkisektori on lähes kokonaan ulkomaalaisten pankkien omistuksessa. (Havrylchuk & Jurzyk 2006, 9 – 10) Virosta tehdyt suorat ulkomaiset investoinnit keskittyvät rahoituslalle (WIIW 2008). Koska Viron rahoituslalle on tehty eniten investointeja Ruotsista, Virosta tehdyt rahoitusalan investoinnit ovatkin suurelta osin Ruotsin rahoittamia. Investointeja kuvaavat tietokannat eivät siis kerro koko totuutta, sillä investointien todellisia alkuperämaita on mahdotonta jäljittää.

Viron, Latvian ja Liettuan talouksien hiipumisella vuodesta 2008 lähtien on ollut suuri vaikutus ruotsalaispankkeihin. Erityisesti Swedbank ja SEB ovat investoineet merkittäviä summia Baltiaan. Lisäksi suuri osa pankkien tuotoista tulee Baltiasta. Ruotsalaispankkien Baltiassa jakamien lainojen summa vastaa 20 prosenttia Ruotsin BKT:sta. Danske Bankin mukaan nämä lainat voivat tulla maksamaan Ruotsille 2 – 6 prosenttia Ruotsin bruttokansantuotteesta. Lopullinen summa riippuu siitä, kuinka monet lainanottajat Baltiassa eivät pysty hoitamaan lainojaan. Swedbank on Baltian suurin lainanantaja, joka saa kolmanneksen voitoistaan Baltiasta. SEB:in voitoista 20 prosenttia tulee Baltiasta. (Dougherty 2009; Scott 2008)

Koska ruotsalaispankit ovat niin vahvasti osallisina Baltian pankkisektoreilla, Baltian alueen taloustilanteen heikentyminen on jopa ollut yksi syy siihen, miksi ruotsin kruunu on heikentynyt euroon nähden ennätysellisen alhaiseksi. Lisäksi Baltian alueen taantumasta aiheutuu pankeille lisääntyviä rahoituskuluja, jolloin ruotsalaisten kotitalouksien ja yritysten lainakulut kasvavat. (Garnham 2008)

6 INVESTOINNIT BALTIAAN TULEVAISUUDESSA

Baltian alueen tulevaisuuteen liittyy paljon epävarmuutta. Maailmanlaajuisen finanssikriisin myötä Baltian maiden taloustilanteet ovat heikentyneet. On erittäin vaikea arvioida, koska tilanne tulee muuttumaan paremmaksi. On kuitenkin melko varmaa, että Baltian maat tulevat liittymään euroalueeseen lähivuosina. Yhteisellä valuutalla voi olla positiivinen vaikutus maiden talouksiin sekä suoriin ulkomaisiin investointeihin. Maiden on kuitenkin täytettävä ennen euroalueeseen liittymistä Maastrichtin kriteerit.

6.1 Taloustilanteen muutos ja vaikutukset investointeihin

Vuonna 2008 maailmanlaajuinen finanssikriisi iski myös Baltiaan. Pahiten finanssikriisistä on kärsinyt Latvia. Marraskuussa 2008 valtion oli otettava haltuun Latvian toiseksi suurin pankki, Parex Banka, sen vakavien ongelmien takia. Vuoden 2008 lopussa Latvian hallitus päätyi pyytämään lainaa IMF:ltä, Euroopan Komissiolta ja muilta kansainvälisiltä organisaatioilta, kun maan taloudellinen taantuma syveni ja lainanotto kansainvälisiltä markkinoilta oli lähes mahdotonta. Latvia sai näiltä organisaatioilta yhteensä 7,5 miljardin euron lainan. (Rimsevics 2009)

Tammikuussa 2009 Latvian keskuspankki ennakoi, että bruttokansantuote tulisi supistumaan vuonna 2009 viisi prosenttia, mutta arviota on muutettu jatkuvasti huonompaa suuntaan. Tällä hetkellä bruttokansantuotteen arvioidaan supistuvan 12 prosenttia. Vaihtotaseen vajeen odotetaan pienentyvän 6,1 prosenttiin vuonna 2009 ja 3,2 prosenttiin vuonna 2010. Myös inflaation ennustetaan laskevan. (Rimsevics 2009).

Liiallinen lainanotto ajoi Latvian finanssikriisiin syksyllä 2008. Latvian hallituksen onkin nyt toimittava, jotta maan talous saataisiin kuntoon. Latvian

pääministeri Valdis Dombrovskis pelkää maan ajautuvan vararikkoon muutamassa kuukaudessa, ellei IMF anna Latvialle lisää lainaa (Pöysti 2009). Virossa ja Liettuassa on käytössä valuuttakatejärjestelmä. Latvialla on kiinteän valuuttakurssin järjestelmä, joka toimii lähes samalla tavalla kuin valuuttakatejärjestelmä (Repse 1999). Valuuttakatejärjestelmä on selitetty tarkemmin luvussa 6.2. Kummassakin järjestelmässä maiden valuutat on sidottu kiinteällä kurssilla euroon. Tällä hetkellä Latvian latin kurssi suhteessa euroon on liian korkea, ja se heikentää Latvian vientiä ja vähentää ulkomailta tehtyjä investointeja. Vientiä ja investointeja olisi tuettava, jotta Latvian työllisyys ei romahtaisi. Latvian talouden kannalta valuutan devalvointi olisi hyvä ratkaisu, mutta Latvian hallitus tuskin päätyy sellaiseen ratkaisuun. (Becker 2009). IMF:llä ei olisi mitään devalvoimista vastaan, mutta Euroopan komissio, Latvian keskuspankki ja hallitus kuitenkin kaikki vastustavat sitä. (EU Business 2009)

Latvian hallitus pyrkii valuutan ”sisäiseen devalvointiin”, eli hintojen ja palkkojen laskemiseen. Latvia voisi saavuttaa entisen kilpailukykyensä suhteessa muuhun maailmaan, jos palkat ja inflaatio olisivat pienemmät kuin muissa maissa. Monissa maissa inflaatioaste on tällä hetkellä lähellä nollaa. Eli Latvian tapauksessa ”sisäinen devalvointi” tarkoittaa deflaatiota, jota monet pitävät painajaismaisena tilanteena kysynnän heikentyessä entisestään. (Becker 2009) Lisäksi palkkojen laskeminen aiheuttaa tyytymättömyyttä kansan keskuudessa, joka on Latviassa ilmennyt muun muassa mielenosoituksina. Tammikuussa 2009 hallituksenvastainen mielenosoitus riistäytyi mellakaksi, joka käynnisti poliittisen kriisin ja johti hallituksen eroon helmikuun lopussa. Hallitus oli joutunut tekemään useita epäsuosittuja päätöksiä täyttääkseen joulukuussa myönnetyn kansainvälisen lainan tiukat ehdot. Lopulta hallituksen eroon vaikutti eniten se, että kaikki hallituksen jäsenet eivät olleet tarpeeksi sitoutuneita lainan ehtojen täyttämiseen. Myöskään uudelle hallitukselle ei tule olemaan helppoa täyttää kansainvälisen lainan ehtoja, sillä taloustilanne Latviassa on erittäin huono. (Ulkoasiainministeriö 2009)

Liettuan bruttokansantuotteen kasvu oli vuoden 2008 viimeisellä neljänneksellä negatiivista. Liettuan keskuspankki arvioi kasvun jatkuvan negatiivisena vuosien 2009 ja 2010 ajan. Kotimainen kysyntä laskee, vaikka myös inflaatio tulee laskemaan merkittävästi. Ennusteiden mukaan inflaatio laskee alle kuuteen prosenttiin vuonna 2009 ja alle viiteen prosenttiin vuonna 2010. Bruttokansantuotteen ennustetaan supistuvan vuonna 2009 noin viisi prosenttia ja vuonna 2010 noin neljä prosenttia. Vaihtotaseen vaje tulee laskemaan selvästi vuodesta 2008, jolloin se oli 13 prosenttia bruttokansantuotteesta. Kotimainen kysyntä ja tuonti laskevat, mutta vienti pysyy vuonna 2009 samalla tasolla kuin vuonna 2008 ja kasvaa noin 4 prosenttia vuonna 2010. Ennusteet voivat muuttua huonompaan suuntaan, mikäli Liettuan tärkeimpien vientimarkkinoiden taloustilanne heikentyy entisestään. (Liettuan keskuspankki 2009b)

Viron keskuspankin arvioiden mukaan Viron bruttokansantuote supistui vuonna 2008 3,5 prosenttia. Viron talouden taantumana syynä on Viron tärkeimpien kauppakumppaneiden talouksien heikentyminen, joka on vaikuttanut negatiivisesti Viron vientiin. Pahimman ennusteen mukaan Viron BKT voi supistua vuonna 2009 jopa yhdeksän prosenttia. Inflaation ennustetaan alenevan vuonna 2009 jopa kahteen prosenttiin ja alenevan yhä vuonna 2010. Ennusteiden mukaan talous alkaisi elpyä vuonna 2010. (Viron keskuspankki 2009b)

6.2 Liittyminen euroon

Baltian maat liittyivät EU:n jäseniksi vuonna 2004 seitsemän muun maan joukossa. Baltian maiden EU-jäsenyys edisti maiden ulkomaankauppaa, kun tullimuodollisuudet EU-maihin poistuivat. EU-jäsenyys vaikutti positiivisesti myös maiden vastaanottamien ulkomaisten investointien määrään (Kosonen 2007). Seuraava askel maille on yhteiseen valuuttaan eli euroon siirtyminen. Euroalueeseen liittyminen tulee edistämään Baltian ulkomaankauppaa vielä lisää muun muassa poistaen valuutanvaihdosta aiheutuvia kuluja. Muita tärkeitä euron etuja ovat matala inflaatio ja matalat korot. (Heliste et. al. 2007, 157 – 158;

Euroopan komissio 2009) Siten yhteiseen valuuttaan liittyminen vakauttaa liittyvän maan taloutta. Euroon siirtyminen voi myös lisätä ulkomailta tehtyjä suoria investointeja. Ulkomaiset investoinnit lisääntyvät, kun maiden ulkomaankaupan esteitä poistuu ja taloudet muuttuvat vakaammiksi. (Brouwer et. al. 2008, 189 – 199) Euroalueeseen liittymisestä on siis selkeitä etuja Baltian maille. Maiden valuuttakurssit ovat kuitenkin tärkeimpien kauppakumppaneiden kursseihin verrattuna liian korkeita, joten euroon liittymisellä nykyisellä valuuttakurssilla voi olla negatiivisia vaikutuksia maiden talouksille.

Baltian maiden on saatava taloutensa vakaalle pohjalle jo ennen euroalueeseen liittymistä. Talous- ja rahaliittoon pyrkivien jäsenvaltioiden on täytettävä viisi niin sanottua Maastrichtin kriteeriä. Kriteerit koskevat inflaatiota, julkisen sektorin rahoitusta, valuutan vakautta sekä korkotasoa.

- Ensimmäinen kriteeri edellyttää hintojen vakautta. Maan inflaatio saa olla enintään 1,5 prosenttia korkeampi kuin kolmen inflaatioprosenttiltaan alhaisimman jäsenmaan inflaatiotaso.
- Toinen kriteeri koskee julkisyhteisöjen budjettialijäämää, joka saa olla korkeintaan kolme prosenttia maan BKT:sta.
- Kolmas kriteeri liittyy julkiseen velkaan, joka saa olla korkeintaan 60 prosenttia maan BKT:sta.
- Neljännen kriteerin mukaan valtion pitkäaikaisten obligaatioiden korot voivat ylittää korkeintaan kahdella prosentilla kolmen korkotasoltaan alhaisimman jäsenvaltion korot.
- Viides kriteeri edellyttää vakaata valuuttaa. Valuuttakurssin on pysyttävä sille sallitulla +/- 15 prosenttiyksikön vaihteluvälillä yhteisessä valuuttakurssimekanismissa (ERM II) kahden vuoden ajan. Lisäksi valuuttaa ei saa devalvoida kahden vuoden aikana ennen rahaliittoon liittymistä. (Eerola et. al. 2003, 18 – 19)

Baltian maiden valuuttajärjestelmät eivät ole Maastrichtin viidennen kriteerin mukaisia. Maat ovat mukana ERM II:ssa, mutta maiden valuutat on sidottu euroon jo aikaisemmin käytössä olleiden valuuttajärjestelmien mukaisesti. Valuutat on sidottu kiinteillä kurseilla euroon, joten ne eivät liiku 15 prosentin vaihteluvälillä. (Lahdenperä & Pyyhtiä 2005, 28)

Virossa ja Liettuassa on käytössä valuuttakatejärjestelmät, jossa maan valuutta on sidottu euroon kurssilla, jota ei voi muuttaa. Valuuttakatejärjestelmän omaavalla maalla tulee olla valuuttavaranto siinä valuutassa, johon paikallinen valuutta on sidottu. Valuuttavarannon on katettava kierrossa oleva paikallinen rahavaranto. Valuuttakatejärjestelmästä ei voi lainata valtiolle tai keskuspankille. (Tiusanen 2007, 10 – 11)

Latvian kiinteän valuuttakurssin järjestelmä toimii lähes samalla tavalla kuin valuuttakatejärjestelmä. Latvian lati on sidottu euroon keskuskurssilla, jolla on +/- 1 prosentin vaihteluväli. Käytännössä valuutta on siis sidottu euroon kiinteällä kurssilla. Lisäksi myös Latvian rahavaranto on katettu valuuttavarannolla. (Latvian keskuspankki 2009b) Valuuttakatejärjestelmä ei korvaa ERM II:een osallistumista, mutta jos maan valuutta on kytketty euroon, ei maata välttämättä velvoiteta muuttamaan valuuttajärjestelmänsä (Euroopan keskuspankki 2003, 3). Toisin sanoen Baltian mailta ei edellytetä viidennen kriteerin täyttämistä.

Baltian maista Viro on lähimpänä euroalueeseen liittymistä. Viro tulee todennäköisesti vuoden 2009 aikana täyttämään kaikki viisi kriteeriä, kun inflaatio laskee vaaditulle tasolle. Viron julkisen sektorin rahoitus on ollut erittäin kestävällä pohjalla. Budjetti oli vuonna 2008 ensimmäistä kertaa vuosiin alijäämäinen ja julkinen velka on kaikista EU:n jäsenmaista alhaisin. Huonontuneen taloustilanteen johdosta valtion menot tulevat kasvamaan, joten budjettialijäämä voi kasvaa. Jotta Viro voisi liittyä euroalueeseen jo vuonna 2011, on budjettivajeeseen kiinnitettävä erityistä huomiota. (Viron keskuspankki 2009c, 6 – 9)

Latviassa suurimmat ongelmat kriteerien täyttämässä liittyvät tällä hetkellä budjettialijäämään. Liian suuri budjettialijäämä voi hidastaa Latvian euroon siirtymistä. Aikaisemmin inflaatio on ollut liian korkealla tasolla ja suurin este euroalueeseen liittymisessä. Inflaation odotetaan laskevan niin alhaiselle tasolle, että se täyttää Maastrichtin kriteerin. Alustavasti Latvian euroon siirtymisen odotetaan olevan mahdollista vuonna 2012. (Rimsevics 2009)

Myös Liettuan siirtymistä euroon voi hidastaa liian suuri budjettialijäämä. Vuonna 2007 Liettua ei voinut siirtyä euroon liian korkean inflaation takia. Liettua tulee kuitenkin todennäköisesti täyttämään inflaatiokriteerin viimeistään vuonna 2010. Budjettialijäämän lisäksi Liettualla voi olla vaikeuksia täyttää kriteeri pitkäaikaisista koroista. Liettuan siirtyminen euroon on mahdollista aikaisintaan vuonna 2011. (Liettuan keskuspankki 2009c)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Suorat ulkomaiset investoinnit Baltiaan ovat vaikuttaneet maiden kehitykseen positiivisesti. Maiden siirtyminen kommunismista markkinatalouksiksi on vauhdittanut ulkomaisten investointien myötä. Baltian alue on ollut erittäin houkutteleva suorien ulkomaisten investointien kohde jo usean vuoden ajan. Baltian maat ovat tietoisesti pyrkineet saamaan ulkomaisia investointeja alueelle, sillä investointien edut maiden talouksien kehittymiselle on ymmärretty. Maiden makrotalouden tila on parantunut vuosi vuodelta. Toisaalta esimerkiksi maiden hintakilpailukyky on heikentynyt. Viro on jokaisella mittarilla mitattuna suoriutunut parhaiten Baltian maista. Jo yksityistämispöytäkirjoista voidaan löytää syitä Viron hyvälle menestykselle, sillä silloin luotiin pohja hyvälle investointiympäristölle.

Viron makrotalouden tila on yleisesti ottaen vakaimmalla pohjalla Baltian maista. Viro on myös vähiten korruptoitunut verrattuna Latviaan ja Liettuaan. Maailmanpankkiryhmän ja Maailman talousfoorumin tekemisissä listauksissa Viro on myös suoriutunut selvästi parhaiten Baltian maista. Viron voidaan todeta olevan houkutteleva sijoituskohte usealla mittarilla mitattuna. Ei siis ole ihme, että Viroon on myös tehty eniten suoria ulkomaisia investointeja. Latviassa ja Liettuaassa suorille ulkomaisille investoinneille suotuisa kehitys alkoi hitaammin kuin Virossa, mutta 2000-luvulla maat ovat ottaneet Viron etumatkaa kiinni.

Finanssikriisi on vaikuttanut myös Baltian maihin, erityisesti Latviaan. Useita vuosia kestänyt talouskasvu ei ollut Latviassa kestäväällä pohjalla ja nyt maa on suurissa vaikeuksissa. Virossa ja Liettuaassa tilanne on jonkin verran parempi, mutta maiden taloudet ovat melko kiinteästi yhteydessä toisiinsa. On selvää, että investoinnit ulkomailta vähenevät, kun taloustilanne heikkenee. Maiden onkin nyt turvauduttava lainarahaan, kun rahoituksen saaminen muilla keinoilla on merkittävästi heikentynyt. Toisaalta varsinkin Latvian luottokelpoisuus on erittäin huono, joten lainansaanti ulkomailta on käytännössä mahdotonta. Suorien ulkomaisten investointien määrät laskevat, sillä rahoitusta niihin ei ole tarjolla.

Kun ulkomaisia investointeja ei enää tehdä ja lainansaanti on lähes mahdotonta, Baltian maiden taloudet tulevat olemaan entistä suuremmissa vaikeuksissa.

Kaikki Baltian maat tulevat todennäköisesti kohtaamaan Maastrichtin kriteerit lähivuosina ja maiden euroalueeseen liittyminen lähenee. Euroon siirtyminen on kaikille Baltian maille tärkeää. Maat pyrkivätkin liittymään euroalueeseen mahdollisimman nopeasti, jotta maat voisivat nauttia euron myötä talouden vakaudesta ja ulkomaankaupan lisääntymisestä. Aikaisemmin Baltian maiden liittymistä on hidastanut lähinnä liian korkea inflaatio, mutta inflaatio on tasaantunut talouden taantumien myötä. Taloustilanteen heikentymisen seurauksena valtioiden tulot pienenevät, jolloin budjettialijäämä voi muodostua liian suureksi kriteeriin nähden. Baltian maiden on tehtävä määrätietoisesti töitä, jotta maiden taloudet olisivat riittävän vakaat euroalueeseen liittymiselle. Toisaalta euroalueeseen liittymisellä saattaa olla negatiivinen vaikutus maiden talouksille.

LÄHTEET

Becker, Torbjörn. 2009. IMF and Latvia – why going for the third best? The Stockholm Institute of Transition Economies, Stockholm School of Economics. [verkkojulkaisu]. [viitattu 7.4.2009]. Saatavissa: <http://www2.hhs.se/site/policybriefs/Imf%20and%20Latvia%20going%20for%20third%20best.pdf>

Brouwer, Jelle; Paap, Richard; Viaene, Jean-Marie. 2008. The trade and FDI effects of EMU enlargement. *Journal of International Money and Finance*. Vol 27, nro 2, s. 188 – 208.

Doing business rankings 2009. [verkkojulkaisu]. [viitattu 3.4.2009]. Saatavissa: <http://www.doingbusiness.org/EconomyRankings/>

Doing business report 2009, country profile for Estonia. [verkkojulkaisu]. [viitattu 3.4.2009] Saatavissa: <http://www.doingbusiness.org/Documents/CountryProfiles/EST.pdf>

Doing business 2009: employing workers. [verkkojulkaisu]. [viitattu 3.4.2009] Saatavissa: <http://www.doingbusiness.org/ExploreTopics/EmployingWorkers/>

Doing business 2009: enforcing contracts. [verkkojulkaisu]. [viitattu 3.4.2009] Saatavissa: <http://www.doingbusiness.org/ExploreTopics/EnforcingContracts/>

Doing business 2009: registering property. [verkkojulkaisu]. [viitattu 3.4.2009] Saatavissa: <http://www.doingbusiness.org/ExploreTopics/RegisteringProperty/>

Dougherty, Carter. 13.3.2009. Sweden aids bailout of Baltic nations. *The New York Times*. [verkkolehti]. [viitattu 31.3.2009]. Saatavissa:

http://www.nytimes.com/2009/03/13/business/worldbusiness/13krona.html?_r=2&scp=7&sq=swedish%20banks&st=cse

Dunning, John. 1993. *Multinational Enterprises and the Global Economy*. Addison-Wesley. Iso-Britannia. 687 s.

Eerola, Risto; Mylly, Tuomas; Saarinen, Päivi. 2003. *EU-oikeuden perusteet*. Tampereen yliopisto, julkisoikeuden laitos. Tampereen yliopistopaino Oy. 371 s

EU Business. 2009. Latvian PM rules out currency devaluation. 26.3.2009. [verkkojulkaisu]. [viitattu 29.4.2009]. Saatavissa: <http://www.eubusiness.com/news-eu/1238067121.77/>

Euroopan keskuspankki. 2003. EKP:n neuvoston kanta EU:hun liittyvien maiden valuuttakurssipolitiikkaan liittyvissä asioissa. 18.12.2003. [verkkojulkaisu]. [viitattu 28.4.2009]. Saatavissa: <http://www.ecb.eu/pub/pdf/other/policyaccexchangeratefi.pdf>

Euroopan komissio. 2009. Talous- ja rahoitusasiat. Miksi euroa tarvitaan? [verkkojulkaisu]. [viitattu 25.3.2009]. Saatavissa: http://ec.europa.eu/economy_finance/the_euro/index_fi.htm?cs_mid=2946

FIW 2009. Wiiw data: Eastern Europe. [verkkojulkaisu]. [viitattu 5.4.2009]. Saatavissa: <http://www.fiw.ac.at/index.php?id=246&L=3>

Garnham, Peter. 16.10.2008. Swedish krona falls on Baltic exposure. *Financial times*. [verkkolehti]. [viitattu 31.3.2009]. Saatavissa: http://www.ft.com/cms/s/0/8588372e-9b62-11dd-ae76-000077b07658.html?nclick_check=1

Havrylchuk, Olga; Jurzyk Emilia. 5/2006. Profitability of foreign banks in Central and Eastern Europe: Does the entry mode matter? BOFIT Discussion Paper.

Suomen Pankki. [verkkojulkaisu]. [viitattu 23.3.2009]. Saatavissa: <http://www.bof.fi/NR/rdonlyres/8475A4C4-9F78-43F3-935A-6BD62EF70ECF/0/dp0506.pdf>

Klemola, Jenni. Korruptiotilannekuva 2009. Keskusrikospoliisi. 34 s. [verkkojulkaisu]. [viitattu 7.4.2009] Saatavissa: [http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/Korruptiotilannekuva%202009/\\$file/Korruptiotilannekuva%202009.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/Korruptiotilannekuva%202009/$file/Korruptiotilannekuva%202009.pdf)

Kosonen, Riitta. 2007. Baltiaan suuntautuvat investoinnit kasautuvat Viroon. Julkaistu Tilastokeskuksen Tieto&trendit-lehdessä 14/2007. [verkkojulkaisu]. [viitattu 9.4.2009]. Saatavissa: http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-07-12_005.html?s=0

Kotler, Philip 1997. Marketing Management, Ninth edition. Prentice-Hall, Inc. A Simon and Schuster Company. New Jersey, Yhdysvallat. 789 s.

Lahdenperä, Harri; Pyyhtiä Ilmo. 2005. Uudet ERM II -maat ja talous- ja rahaliitto. Suomen Pankki. Euro & talous 4/2005. [verkkojulkaisu]. [viitattu 29.4.2009]. Saatavissa: http://www.suomenpankki.fi/NR/rdonlyres/E66A5B87-EE6A-4F94-A09C-E8B6C3B2BAA2/0/4_2005_Lahdenpera.pdf

Larimo, Jorma, Mainela, Tuija. 1996. Choice and Management of Entry Strategies in International Business. Vaasan yliopiston julkaisuja. Suomi. 332 s.

Latvian keskuspankki. 2009a. Latvia's Balance of payments in the Fourth Quarter of 2008. [verkkojulkaisu]. [viitattu 5.4.2009]. Saatavissa: http://www.bank.lv/eng/main/all/statistics/bop_stat/press_rel/

Latvian keskuspankki. 2009b. Monetary policy of the Bank of Latvia. [verkkojulkaisu]. [viitattu 28.4.2009]. Saatavissa: <http://www.bank.lv/eng/main/all/monpolicy/mp/monpol/>

Latvian tilastokeskus. 2009. Activity rate, employment rate and unemployment rate. [verkkojulkaisu]. [viitattu 1.4.2009]. Saatavissa: [http://data.csb.gov.lv/Dialog/varval.asp?ma=05-02a&ti=5-2.+ACTIVITY+RATE%2C+EMPLOYMENT+RATE+AND+UNEMPLOYMENT+RATE+\(%25\)&path=../DATABASEEN/Iedzsoc/Annual%20statistical%20data/05.%20Employment%20and%20unemployment/&lang=1](http://data.csb.gov.lv/Dialog/varval.asp?ma=05-02a&ti=5-2.+ACTIVITY+RATE%2C+EMPLOYMENT+RATE+AND+UNEMPLOYMENT+RATE+(%25)&path=../DATABASEEN/Iedzsoc/Annual%20statistical%20data/05.%20Employment%20and%20unemployment/&lang=1)

Liettuan keskuspankki. 2009a. Review of the Balance of Payments of the Republic of Lithuania for Q4 2008 and for 2008. [verkkojulkaisu]. [viitattu 5.4.2009]. Saatavissa: <http://www.lb.lt/news/pg.dll?lng=EN&did=2168>

Liettuan keskuspankki. 2009b. Economic outlook for Lithuania 5.2.2009. [verkkojulkaisu]. [viitattu 8.3.2009]. Saatavissa: http://www.lb.lt/eng/economy/macroeconomy/PranesimasSpaudai_200901_EN.pdf

Liettuan keskuspankki. 2009c. Reinoldijus Sarkinas: bank results are a reflection of our economic reality. 29.1.2009. [verkkojulkaisu]. [viitattu 9.4.2009]. Saatavissa: <http://www.lb.lt/news/pg.dll?f=1&lng=EN&did=2104>

Liettuan tilastokeskus. 2009. Unemployment rate. [verkkojulkaisu]. [viitattu 1.4.2009]. Saatavissa: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?MainTable=M3030901&PLanguage=1&PXSIId=0&ShowNews=OFF>

Luostarinen, Reijo, Welch, Lawrence 1990. International Business Operations. Kyriiri Oy. Finland. 271 s.

Maailman taloufoorumi. 2008. The Global Competitiveness Report 2008 – 2009. [verkkojulkaisu]. [viitattu 9.4.2009]. Saatavissa: <http://www.weforum.org/pdf/GCR08/GCR08.pdf>

Pöysti, Janne. 9.3.2009. Latvia konkurssiin neljässä kuukaudessa. Kauppalehti. [verkkolehti]. [viitattu 7.4.2009]. Saatavissa: <http://www.kauppalehti.fi/5/i/talous/uutiset/etusivu/uutinen.jsp?oid=2009/03/19808&ext=rss>

Rimsevics, Ilmars. Maaliskuu 2009. Recent economic developments and banking in Latvian. Latvian keskuspankki. [verkkojulkaisu]. [viitattu 7.4.2009]. Saatavissa: <http://www.bank.lv/eng/main/all/sapinfo/presrunas/receco/>

Root, Franklin. 1994. Entry Strategies for International Markets. Jossey-Bass. San Francisco, Yhdysvallat. 272 s.

Scott, Mark. 2008. Swedish banks at risk from Baltic IIIs. Business week. [verkkolehti]. [viitattu 31.3.2009]. Saatavissa: http://www.businessweek.com/globalbiz/content/sep2008/gb20080910_134324.htm

Taggart, James, McDermott, Michael. 1993. The Essence Of International Business. Prentice Hall Europe. Iso-Britannia. 230 s.

Tilastokeskus. Ostovoimapariteetti. [verkkojulkaisu]. [viitattu 4.4.2009]. Saatavissa: <http://www.stat.fi/meta/kas/ostovoimaparite.html>

Tiusanen, Tauno. 2008a. International Business Methods, Luentomoniste. Lappeenranta, Digipaino. 116 s.

Tiusanen, Tauno. 2008b. Business climate in transitional economies. Pohjoisen ulottuvuuden tutkimuskeskus, Julkaisu nro 48, Lappeenrannan teknillinen yliopisto. 54 s.

Tiusanen, Tauno. 2007. Romania and Bulgaria – Two New EU Members. Pohjoisen ulottuvuuden tutkimuskeskus, Julkaisu nro 44, Lappeenrannan teknillinen yliopisto. 54 s.

Tiusanen Tauno. 2006a. Transitional Economies and International Competitiveness. Pohjoisen ulottuvuuden tutkimuskeskus, Julkaisu nro 31, Lappeenrannan teknillinen yliopisto. 53 s.

Tiusanen, Tauno. 2006b. Foreign Investors in Transitional Economies: Cases in Manufacturing and Services. Pohjoisen ulottuvuuden tutkimuskeskus, Julkaisu nro 27, Lappeenrannan teknillinen yliopisto. 61 s.

Tiusanen, Tauno, Kinnunen, Jatta. 2005. EU's Eastern enlargement and the future expansion of the eurozone. Pohjoisen ulottuvuuden tutkimuskeskus, Julkaisu nro 23, Lappeenrannan teknillinen yliopisto. 54 s.

Tiusanen, Tauno; Jumpponen Jari. 2005. Russian Transition in the Early 21st Century. Pohjoisen ulottuvuuden tutkimuskeskus, Julkaisu nro 22, Lappeenrannan teknillinen yliopisto. 58 s.

Transparency International. 2008. CPI table and sources. [verkkojulkaisu]. [viitattu 22.3.2009]. Saatavissa: http://www.transparency.org/news_room/in_focus/2008/cpi2008

Transparency Suomi. 2008. Mitä korruptio on? [verkkojulkaisu]. [viitattu 10.2.2009]. Saatavissa: <http://www.transparency.fi/>

Ulkoasiainministeriö. 10.3.2009. Suomen suurlähetystö, Riika. Latvian hallitus etsii jopa 20 prosentin lisäsäästöjä. [verkkojulkaisu]. [viitattu 7.4.2009]. Saatavissa: <http://www.kauppapolitiikka.fi/Public/default.aspx?contentid=160575&nodeid=41393&contentlan=1&culture=fi-FI>

Viron keskuspankki. 2009a. Decreasing domestic demand will continue to improve the current account. [verkkajulkaisu]. [viitattu 5.4.2009]. Saatavissa: http://www.eestipank.info/pub/en/press/Press/pressiteated/pt2009/_03/pt0330

Viron keskuspankki. 2009b. Overview of recent economic developments and the future outlook. [verkkajulkaisu]. [viitattu 8.3.2009]. Saatavissa: http://www.eestipank.info/pub/en/press/Press/kommentaariid/Arhiiv/_2009/_222.html

Viron keskuspankki. 2009c. Report on the Adoption of the Euro. [verkkajulkaisu]. [viitattu 8.4.2009]. Saatavissa: http://www.eestipank.info/pub/en/dokumendid/publikatsioonid/seeriad/euroyle/euro_209.pdf?ok=1

Viron tilastokeskus 2009. Unemployment rate by region. [verkkajulkaisu]. [viitattu 1.4.2009]. Saatavissa: http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=ML50&ti=UNEMPLOYMENT+RATE+BY+REGION&path=../I_Databas/Social_life/09Labour_market/12Unemployed_persons/02Annual_statistics/&lang=1

WIIW 2009. Vienna Institute for International Economic Studies, Country expertise. [verkkajulkaisu]. [viitattu 5.4.2009]. Saatavissa: <http://www.wiiw.ac.at/e/home.htm>

WIIW 2008. Database on Foreign Direct Investment in Central, East and Southeast Europe.

Globaalin kilpailukyvyn -indeksi, valittujen maiden sijoitukset ja pisteet

	Sijoitus 2008 – 2009	Pisteet 2008 – 2009	Sijoitus 2007 – 2008
Yhdysvallat	1	5.74	1
Sveitsi	2	5.61	2
Tanska	3	5.58	3
Ruotsi	4	5.53	4
Singapore	5	5.53	7
Suomi	6	5.50	6
Saksa	7	5.46	5
Hollanti	8	5.41	10
Japani	9	5.38	8
Kanada	10	5.37	13
Viro	32	4.67	27
Tsekki	33	4.62	33
Slovenia	42	4.50	39
Liettua	44	4.45	38
Slovakia	46	4.40	41
Venäjä	51	4.31	58
Puola	53	4.28	51
Latvia	54	4.26	45
Unkari	62	4.22	47
Romania	68	4.10	74
Ukraina	72	4.09	73
Bulgaria	76	4.03	79

Lähde: Maailman talousfoorumi